

ETO: 821.511.141-028.78(497.113)''19''
821.511.141-92(497.113)''19''
DOI: 10.19090/hk.2025.2.10-20

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

VIRÁG Zoltán

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Irodalmi Tanszék
Szeged, Magyarország
viragz@hung.u-szeged.hu
ORCID 0000-0002-9708-6538

ÉRTÉKTULAJDONÍTÁS ÉS ÁTHAGYOMÁNYOZÁS

Value attribution and bequeathing

Pridavanje vrednosti i prenos zaveštanja

Az élő magyar irodalom legkövetkezetesebb kapcsolatteremtője, a tanár- és tudósnemzedékek sokaságát kinevelő-mentoráló Ilia Mihály a szépírók sokaságának pártfogójaként, a különböző művészkollektívák, nemzet(iség)i közösségek összekötőjeként, a testületi és intézményi kooperációk előmozdítójaként hozta és hozza létre a hagyományok ápolásának, valamint a művelődésszervezési aranytartalékok felszabadításának társas környezeteit. Ebbe a folyamatba engednek bepillantást a Bosnyák Istvánnal 1970 és 2006 között folytatott baráti gondolatcserejének kéz- és gépirásos nyomai (a 121 levél, az egytucatnyi levelezőlap és a 29 képeslap), amelyek intellektuális körképeiből, figyelemébresztő minielelmzéseiből (Oskar Davičo, Todor Manojlović, Sinkó Ervin, Bretter György, Tamás Gáspár Miklós, Szilágyi Domokos, Paszkal Gilevszki, Danilo Kiš, Pável Ágoston stb.) kiláglik, mennyit ér a mások iránti nyitottság, miként kapcsolandó ki a szakszerűtlenség az interetnikus párbeszédéből. *Kulcsszavak:* anyanyelvi kultúra, identitás, egyetem, barátság, közép-európai kontextus

A 90 éves Ilia Mihálynak

Az elmúlt évtizedekben sokan és számos alkalommal szedték csokorba az élő magyar irodalom legaktívabb kapcsolatteremtője, Ilia Mihály elévülhetetlen érdemeit. A tanár- és tudósnemzedékek kiröptetésével, a különböző szépírói korosztályok támogatásával, illetve a művészkollektívák, az intézményi és testületi együttműködések serkentésével, a nemzeti s a nemzetiségi

közösségek összekötésével hozta, hozza létre a szomszédos meg a távolabbi világokra fordított figyelem társulási talapzatait, értékalkazatait. A főszerkesztői (*Tiszatáj*), a szerkesztői (*Korunk*), a szerkesztőbizottsági tagsági (*Kortárs*, *Irodalomtörténet*, *Pompeji*), az állandó munkatársi (*Magyar Napló*) teendőinek maradéktalan ellátásához nélkülözhetetlen időbeosztás és fegyelem sűrűsödött-nőtt folytonos szükségletévé, mindennapjai integráns részévé. Egyszemélyes ellátóként a mások eredményei iránti kíváncsiság és a széles körben osztandó (f)elismerések páratlan logisztikáját dolgozta ki. Közegépítéseiről, kontinenseken, országokon átsugárzó híráramoltatásairól, régiókat és alrégiókat egybeforrasztó tudásközvetítéséről tanúskodó levelezése a személyes és a hivatalos érintkezések, az interdiszciplináris következtetések, a művelődéspolitikai áthalások gazdag 20. és 21. századi korlenyomata.

Mind a tárgyi környezetet, mind a szellemi örökséget becsben tartó nemes szándékainak lényege, hogy a tradíciók előtti főhajtások, a viszonyos megbecsülés kibontakoztatásai a büszkeség forrásaiul szolgálhassanak. Semmiképp ne váljanak az ideológiai kisajátítások, a sérelmekre hivatkozó felszínes előtérbe tolások tárgyaivá, pláne az elhanyagolás martalékaivá. A közép-európai kontextus foglalkoztatta és foglalkoztatja, s az évezredek tudáskincs védelmezőjeként, odaadó archiválójaként gondolkodott mindig kis apokalipsziseinkről, nagy megrázkódtatásainkról.

A kilencvenedik életévét taposva ma is ugyanolyan rokonszenvvel és fogadókészséggel viseltetik az általános vagy a középiskolás nebulók, az egyetemisták, az akadémikusok, a tanszéki szobájának karosszékeibe ültetett, netalán az utazásaikor felkeresett kortárs magyar szerzők határainkon belül és kívül élő krémje (felsorolásuk oldalakat töltene tele) meg a nemzetközi hírnévnek örvendő szépírók illusztris sereglete (Marin Sorescu, Dumitru Radu Popescu, Gelu Păteanu, Bohumil Hrabal, Karol Wlachovský, Rudolf Chmel, Danilo Kiš, Jože Hradil, Viktor Jerofejev, Branko Ćepec, Miroslav Mićanović, Jovan Zivlak, Zoran Gashi) iránt, mint az 1950-es évek második felére eső egyetemi oktatói pályakezdése idején.

Az egymáshoz közelítés hídveréseit a nemzetieskedő manipulációktól óvakodó önképzésre sarkallással ösztönözte. Szakadatlan buzdításaiból hiányzik az elvégzendők kijelölésének szürke és ingerszegény mechanikája. Kezdeményezései, nézetátlántálásai az útnak indítás, az útbaigazítás szak tudósi professzionalizmusából, a párbeszédbe elegyedések haladásmenetét gördülékenyebbé tevő konzulensi, mentori, istápolói rátermettségéből nyerték hitelességüket. Segítségét soha senkitől nem tagadta meg, számontart és utánkövet, intellektuális munícióval halmoz el. Lefegyverző szerénységgel és

argumentációs igyekezettel eszméltet rá, hogyan gyümölcsöztethető a szakavatottság a többoldalú eszmecserék vitaszituációiban, mennyivel előnyösebb az olyasféle pallérozottság, amelyben az irodalmi felkészültséget kitágítja a művészetbölcseleti, történetfilozófiai, folklorisztikai, nyelvelméleti és zeneesztétikai műveltséghányad. Filantrópiája „azért revelatív erejű, mert az önépítést, a másokra figyelést, az emberi és szellemi nyitottságot akkor képviselte és képviseli, amikor annak társadalmi alapjai jóformán már teljes egészében hiányoznak” (Füzi 2014, 53).

Ilia Mihálynak a felsőoktatás keretei közötti létezésről vallott elképzelései a szoros egységet képező ismeretgyarapítás ókori görögök alkalmazta nevelésművészetéhez igazodtak. Hatványozva ama szüntelenül frissülő jártasságszerzést és mesteri hozzáértést követelő feladat kivitelezéssel, amely

megóvja egy szellemi örökség épségét, de folyamatosan tevékenykedik azon is, hogy felkutassa, ami veszendőbe ment, helyreállítsa, ami elhanyagolódott, összegyűjtse, ami szétszóródott, kijavítsa, ami elromlott, felülvizsgáljon, új formába öntsön, átszervezen, érthetőbbé tegyen, újra kiadjon és újra hasznosítson dolgokat (Oakeshott 2001, 268).

A szisztematikus eligazodás igényét ébresztette fel a hozzá fordulókban, a tehetség kiszimatolását és gondozását a legmagasabb szintekre emelte. Az oltalmazottjai körüli védőbástyák konstruktörévé válva, unikális higgadtsággal tartott és tart távolságot azokkal, akik „szellem-telenségüket és önmagukkal szemben érzett elégedetlenségüket az uralkodás élvezetével akarják kiegyenlíteni” (Jaspers 1990, 250). Rengetegszer figyelmeztetett, az alma mater tekintélyét miként tépázza meg, ha nemtelen eszközökkel, tőle idegen elvárások érdekében veszik birtokba; az universitas-eszme megsínyli, tisztaságába belezavar, ha „olyan kapcsolatokba helyezik, amelyek inadekvátak vele” (Jaspers 1990, 269).

Az önfelmérő vizsgálódás mozzanataiból merítve munkálkodott az embe-
reket elválasztó szakadékok betemetéséért, a nyelvi-kulturális gáton túl-
lendítésekért. Az érveléseinket torzító pontatlan kategorizálásokba belecsúszások,
a mások előítéletes osztályozásába torkolló leegyszerűsítések helyett a teljes
vonatkozashálóra koncentrált, a körkörös tájékozódás, a demarkációs vona-
lon, aknazáron, vasfüggönyön átszivárogtatás nemzetközi kommunikációjához
folyamodva. Térségértelmezésének sarokpontja, hogy a rólunk leszűrtek nem
feltétlenül részrehajlók vagy tévesek. Amikor a bizalmatlan méretegetések, a
velünk szembeni őrizkedések éles tükröződéseivel találkozunk, el kell fogadjuk,
mi sem tudjuk pontosan, mások miben különböznek tőlünk. Ám ha legyintünk
a kontextuális információkra, s búcsút intünk a reakcióinkért vállalandó fele-

lősségnek, akkor igen félő, hogy beidegződéseink kritikátlan súlykolásának, előfeltevéseink indokolatlan ismételtetésének csapdájába navigáljuk magunkat.

Ilia Mihály az anyanyelvén született és születő irodalom beágyazódásait, autentikus hozadékait kutatta. Az elnyomó hatalmi gépezet tenyeréből evő, vele egy követ fújó szervezetek tagságától, a pozíciókat hajhászó hiteltelen figuráktól messzire húzódott, hűségesküt semelyik érdekcsoportnak nem fogadott. Noha a formátumosság, az egyenrangúság érvényesítését a presszionálás harapófogója kevésbé garantálta, élenjáróságát és tanítványaihoz, felkaroltjaihoz ragaszkodását heves ellenszélben is nap mint nap demonstrálta. Egy intoleráns uralmi berendezkedés, akadályokat elé gördítő hivatali struktúra fojtogató atmoszférájában virágoztatta fel és lakta be azt a minőségtartományt, amellyel „a magyar egyetemi oktatók közül csak ő rendelkezett: az egységében látott összmagyar irodalom naprakész ismeretét” (Lengyel 2014, 13). A barát(ságos)ság, a viszonzottságon alapuló, közösségben megvalósuló jóakarát (ezekről Arisztotelész 2023, 303 és 324) jegyében máig működő kapukat nyitott, fogódzókat mutatott, rejtékjáratokat tervezett. A szétszórtságban élők alkotócsoportjainak, lapszerkesztőségeinek, kisebb-nagyobb intézményeinek tájékoztatásában, egymásra találásában kulcsszerepet játszott. Kéziratok, könyvek, folyóiratok, zárolt anyagok garmadáját keringette tántoríthatatlanul. Finom utalásaival, parányi intéseivel hamarabb vészjelzett, mint a lecsapni készülő államapparátus szolgálhadda feltételezte, remélte volna. Némelyeket már előzetesen olyasmikre felkészített, amiket még nem hallottak, aligha olvastak magukról. A magyarul keletkezett és keletkező irodalom térszűküléseinek és súlyvesztéseinek kiküszöbölésére szövetkezése az azonos nyelvi bázison belüli létezés és fennmaradás iránti elkötelezettségében gyökerezett. Azzal a megfontolással kiegészülve, hogy az identitásunk nem ragadható meg, soha nem írható le teljességében a bennünket körülvevőkre hivatkozásaink nélkül (vö. Taylor 2001, 35).

Mások felé megnyilvánulásainak tiszteletet parancsoló gesztusaiból különösen kitűnnek azok, amelyek a Bosnyák Istvánnal 1970 és 2006 között zajló véleménycseréjének kéz- és gépírási bizonyítékaiként tanulmányozhatók a levelesládáikba bepillantáskor. Családilag szintén szorosra fűzött nexusukban a szövetségre lépés kooperatív hangoltságát (ehhez Losoncz 2005, 161) az egy tálból cseresznyézéseik sarjasztotta valóságleképezések színesítették. Az Ilia Mihálytól befutott postai küldeményekben¹ a szinte egybeeső tevékenységekő-

¹ Köszönet illeti özvegyét, Bosnyák Margitot, illetve gyermekeit, Bosnyák Áront és Bosnyák Csabát, hogy hozzájárultak a családfőjük által időrendileg csoportosított és adatszerű bontásban szortírozott dokumentumok felhasználásához. Bosnyák István (2006-tól Baranyai B. István) életútjáról, publikációinak és tisztségeinek lenyűgöző listájáról lásd: <http://baranyai-bosnyak.hu/>

rökben edződöttségek s a közel ugyanazon pályafordulatok kerülnek terítékre. Filoszerényeik tágas horizontú csillogtatását, sorscszerzettségük momentumait a feltétlen hagyományszeretet uralja. A kézzelfogható és az immateriális hagyatékot óvásukkal a „nyelveket és nyelvjárásokat, dalokat és zenét, tradicionális táncokat, legendákat, közmondásokat, rituálékat, ceremóniákat, ünnepeket és fesztiválokat” (Klaić 2007, 31) magukban foglaló művelődési gyakorlatok létjogosultságáért, az emlékezeti minták ötvözéséért-tartósításáért szálltak síkra. Egyikük a dél-alföldi Tápéról, másikuk a baranyai-drávaszegi Darázsról elszármazva vált az örökségörzés zászlóvivőjévé.

A 121 levél, az egytucatnyi levelezőlap meg a 29 képeslap szegedi feladója kételkedett abban, hogy identitásunk felfedezéséhez az elszigetelt kicsiszolás műveletei passzolnának, nem pedig azok az önépítési javallatok, dialógus-változatok, melyeknek döntő vonása a részben közvetlen, részben közvetett megnyilatkozási mód (vö. Taylor 2003, 47). Ilia Mihály átfogó észrevételeiből, minielemezéseiből kiviláglik, hányfajta tévképzet forog közszájon interetnikus viszonylatainkról, profitálhatunk-e a görcsmentességből és a vesszőparipákkal csínján bánásból, halványodhat-e a nációk kulturális közömbössége. Szemhatára túlnyúlt az elcsatolt területek magyarlakta vidékein, Nyugat-Európa, Észak- és Dél-Amerika vagy éppen Ausztrália megannyi szegletét betájolva informált és informálódott a diaszpórában élők legapróbb rezdüléseiről.

A kontaktusfelvételen nyugvó távlati kihatásokat a megszöhető relációk termékenységeinek függvényében jellemezte 1970. február 18-án, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban, majd a Jugoszláv Királyságban cseperedett Oskar Davičo szerteágazó munkássága, s valószínűsíthetően a Radomir Konstantinović szemezte, Ács Károly, Csuka Zoltán, Dudás Kálmán, Fehér Ferenc fordította gyűjteménye (*Versek/Pesme*, Újvidék–Belgrád, Forum Könyvkiadó – Nolit Könyvkiadó, 1969) apropóján: „Végigbongésztem a bibliográfiai adatokat a kötet végén és pirulva látom, hogy mi mindent írt OD és mi mindent nem tudunk mi magyarok róla. Itt kezdődik az igazi Európa megismerése, amíg ez nem történik meg, csupa föllengzés az egész európaiságunk.” Az *Új Symposion* Bosnyák István vezette *Centrifugális sarok* című vitablokkjáról ugyancsak szólt itt: „néhány esetben erős visszhangot ver, én érdeklődve és irigykedve olvasom”. A következő években többször kitért a periodika háza táján történő eseményekre, 1971. január 15-én például ekképpen: „Látom, az Új. Symp. új külsővel jelent meg. Elég szép. De rovatod miért szellapon jön? Nem tudják azt belekötni? Így kihull, elvész stb.” Barátja karrierjének felfelé ívelését az orgánus vívmányainak fényében konstataulta 1981. október 10-én:

Tudom, hogy a stallummal sok gond jár, de azért csak viseljed, mert talán érdemes, legalábbis innét én így látom. Ha nem veszed fölös tolakodásnak a dolgot, azt is megírom, hogy örömmel vettem a hírt, mert ebben annak a legendás Sympo-nemzedéknek beérkezését látom, mely nemzedéket én nagyon magaménak tudok, ha távol is voltam s vagyok tőlük – kilométerekben. De lélekben közel! Tudom én, hogy nem ilyen rózsás az egész, ahogyan én innét elképzelem, de azért mégis, nagy távlatban arról van szó, hogy mindannyian valami módon beérkeztetek, és fölnőttetek valami olyan földatokhoz, amit elvégezni nem könnyű, de érdemes.

Az 1970-es évtized pillanatörögzítéseiben Tolnai Ottó, Végel László, Podolszki József, Gulyás József tehetségét hangoztatja, Bányai Jánost, Utsai Csabát, Jung Károlyt, Brasnyó Istvánt, Thomka Beátát, Danyi Magdolnát emlegeti, s a horvátok kiválóságait, Miroslav Krležát, Antun Šoljant, valamint irodalmunk macedónra tolmácsolóját, Paszkal Gilevszkit méltatja. A Gion Nándor, Várady Tibor, Gobby Fehér Gyula műveiről 1977. február 28-án rögtönzött futamainak velőssége szembeötlő:

Eloolvastam az új termést is töletek. Giont legelébb. A második rész is jó, de nem mérkőzhet a Virágos katonával. Az a gyanúm, hogy trilógia lesz belőle s ez nem szerencsés. Az első rész nyilván kikényszeríti a többbit, de vajon jó ez, ha így lesz? Most is remekel a fiú, írni nagyon tud, nagyon tud. Váradytól megkértem regényét – erről mintha a te írásod hangzott volna el a rádióban? – a regény igen furcsa, teljesen hagyománytalan, persze őrzi a szerző zenei érdeklődését, amerikai élményeit stb. De azért „rólunk szól a mese”. El kell újra olvasnom, hogy értsem is. A mi naturalista prózaízlésünkben ki kell zökkenni, ha ezt olvassuk. A Szent bolond című regény is eljutott hozzám, elolvastam és örültem, mert lehet, hogy GF Gyula nem ír több regényt vagy ennél jobbat, de ez itt jó, itt az isten lábát fogja a szerző, nemcsak a regénye hőse. Úgy látszik, hogy azok a művek sikerülnek nálatok, mik a ti világotokhoz hajolnak még a történelmi múltban is.

A Szauder Józseffel azonos periódusban Eötvös-kollégista, a későbbiekben Szegeden tanszékvezető professzorral és dékánná avanzsáló hajdani diáktárs révén meghívni óhajtott B. Szabó György (e terv sajnos kútba esett) magasztalásáról sem feledkezett el, sőt a Zágrábban letelepedett Sinkó Ervin elbeszélőművészetének árnyaltabb megítéléséből oroszlánrészt vállalt. Utóbbi Csongrád vármegyei mozgását rekonstruálandó, 1975. január 12-én ecsetelte:

Sinkó szögedi nyomait nem találom. Átnéztem a szegedi felsőkereskedelmi iskola értesítőit 1909-től 1914-ig, de csak Spitzer Hermann

találtam, aki Szerbkeresztúron született és egy Spitzer Arturt, aki viszont hódmezővásárhelyi. Spitzer Ferenc nincsen. Azért még megnézek más kereskedelmi vagy ipari szakiskolákat is avagy DEMKE értesítőket, hátha tényleg ott lakott Sinkó. Az újvidéki Magyar Tanszék megálmodójának és létrehozójának második világháborús memoárjáról 1977. február 3-án vetette papírra összegzését:

Eloolvastam a naplót, ámuldozom rajta, hogy valaki ilyen Mária-kötényében élő ember legyen, mint ez a Sinkó. Végigjárja a poklot, de úgy, hogy a pereméről nem zuhan bele. Van Európában még egy ember, aki ilyen utat megtett és mindezt józan ésszel föl is jegyezte? Horvátul, szerbül megjelenik ez? Nekik is érdekes lehet majd.

A vajdaságiakat a *Népszabadságban*, a *Kritikában*, az *Élet és Irodalomban* gyakran tollhegyére tűző E. Fehér Pál ledorongolási hevületét az egy cipőben járás részvételi kollegialitásával, de úgy is mondhatnánk, hogy a „szintén zenész” cinkos összekacsintásával nyugtázza 1975. június 12-én, az elegáns úrrá levést és lepergetést tanácsolva: „nem kell szomorkodni, én egy évig voltam az úr céltáblája és úgy érzem, egészségesebb vagyok”. Okosságáért dicsérte Tamás Gáspár Miklóst, Romsics Ignácot, Füzi Lászlót és Lengyel Andrást. Zavarta viszont az az értelmiségi típus, amelyik „nem tanulékony elme s a hasonló fiaskóit nem tudja a maga javára fordítani”, pózainak hátulütőjeként tehát „tanulság nélkül hull rá minden bírálát”.

Fölöttébb kedvelte és féltette Bretter Györgyöt, egészségének alakulását töviről hegyire ismerte, 1976. szeptember 13-án megfogalmazva: „Nagyon reménykedem benne, hogy bírja és akarja ezt a tyúkszaros kicsi életet élni. Hiszen annyi más, annyi talmi ember akarja és csinálja sikerrel ezt az életet, miért ne neki sikerülne a sok rossz között egy jónak is – élni.” Az erdélyi filozófus valamivel több mint egy esztendő múltán jövő gyász híre borzasztó kétségek közé taszítja, ráadásul addigra még fel sem ocsúdott egyik legfontosabb generációs társa elvesztésének sokkjából. Lesújtottságáról 1976. november 12-én már referált újvidéki bizalmasának: „Október végén meghalt Koložsvárt Szilágyi Domokos, nekem barátom volt. Nagy költő, habár mint civil, örült volt. De hiszen ki dönti el, hogy mi közöttünk ki a normális és ki az örült? [...] Csak fájlalom egyre elhalását és bánatom nő vele.”

A költeményeivel olykor-olykor az *Új Symposium* és a *Hid* hasábjain előrukoló Bosnyák István debütáló verseskötetének (*Ellenversek, ethoszok*) külön passzusokat szentelt 1977. szeptember 27-én. A poétai teljesítményről lefektetett tanulságos megjegyzéseiből hosszú távon lehetett profitálni:

Engem az ilyen verses szólás, mint a tiéd s a szakmában még másoké is jobban megráz, jobban magához vonz, mert a magam kétségeit, őszinte kiírását látom, olvasom benne s nem a megszelídült poétikai gyakorlatot, a szakmányversírást. Engem éppen a te dolgaid döbbsentettek rá, hogy a vers etikai terep, a szólás itt nem lehet rejtés, hanem éppen önboncolás, a legteljesebb magaadása az embernek. Nem gyönyörködtem az írásokban, de olyan metszést hagytak bennem, ami nem gyógyuló, szinte állati reszketést is, a kölykéért remegő állatét. Köszönet a fájdalomért, a kimondásért, a ráfigyelmeztetésért.

Az Ady Endrével egyívásúak gárdáját inspiráló nagyváradi közeg s az ebben meghatározó Todor Manojlović (magyar ajkú közeli cimboráinak Tódor, Theodor) négyszer tűnik elő a filológiai beigazolódásokkal, újabbnál újabb sajtótörténeti sejtésekkel dúsított üzenetváltásaikban, az éppen Bosnyák István társaságában és kalauzolásával nála vizitáló Danilo Kiš (szül. Kiss Dániel) pedig hétszer említődik karcolataiban. A *Borisz Davidovics síremléke* 1978-as kézbevételeéről november 11-én tudósít, leszögezve: „Most olvasom újra. Beleborzongtam.” A *Hét fejezet egy közös történetből* alcímű novellagyűjteményt indító, Mirko Kovačnak ajánlott *A rózsafa nyelű kést* veszi górcső alá a Bosnyák István *Híd*-ban közölt tanulmányára (*Anatómiai lecke jelen- és utókornak*) 1981. március 1-jén reagáló, a szövegek humorfedezetéért olthatatlan szomjjal égő rokon lélek etnikai csodabogárságához adaléku tolott magvas kommentárja:

Remek, ahogy a plágiumhuszárok vádjait visszautasítod és a dokumentumhasználatnak ezt a zseniális írói módszerét elemzed. DK játszik olvasójával és próbára teszi elméleti képességeit. Kitűnő és rejtett rétegei vannak írásainak minden újraolvasáskor. Pl. a Hantescu Miksa névváltozataiban valószínű, hogy annak a régi viccnek az alapja húzódik meg, hogy Kohn bácsit elő akarják léptetni, mert sok országban járt, tapasztalt ember, mire kiderül, hogy egész életében csak Ungvárott élt, de ez azt jelentette, hogy három állam polgára volt még így is.

A déli szláv zónák jeles kutatójáról, a mások mellett Szent-Györgyi Albertet egyaránt a tanítványaként orientáló Pável Ágostonról (szül. Avgust Pavel) készített 1983. április 14-ei arcképvázlatával rakta fel a koronát a többségi és a kisebbségi kiengesztelődésért fáradozások helyzetrajzaira:

Sajnos itt csak Pável Ágoston /egykori szögedi egyetemi tanár! / szlovén irodalomtörténetének kisdéd kötete található, s ebben nincsen említve

Slavko Grum. /Pável maga is szlovén volt, pontosabban vend, és kitűnő dolgokat csinált a legnehezebb időkben, a háború alatt, előadta a jugoszláv népek irodalmát, amikor már ez az akkori hivatalosság szerint bűnnek számított. De Pável tovább tanított és ez nem volt akármilyen tett./

Duna–Tisza menti fürkésző mivoltát, az idegentapasztalat többleteire támaszkodását irodalmi „lejsztolásából” vezette le 1977. november 10-ei önszembe-sítésével: „Bár ilyenkor rettenetesen fog el az az érzésem, hogy Don Quixote vagyok és minden, mit ügködök egy korszerűtlen, valóban donkizotizmus. [...] Egy homoki Don Quixote – ez vagyok én.” Hét hónap plusz öt nap szálltával eltökéltsége Méliusz József és Miroslav Krleža törekvéseit felidézően kristályosodott: „a világ nem azért kíváncsi ránk, hogy hogyan tudjuk utánozni, hanem azért, amit magunkból tudunk adni a nagy egésznek”. Akármekkora szorítás-ban teltek napjai, a fraternális közelség „univerzális jótéteményében” (Appiah 2005, 225) keveset kellett csalódnia, mivel 1985. augusztus 13-ai credójához híven inkább ő fészkelte be magát a testvéries összetartozás melengető érzé-sébe, mintha az költözködött volna őbelé:

Kedves Pistám, lapodon egykori barátaink és barátnőink folklórrágalmai-ról van szó. Hadd írjam meg neked, hogy ezekről nem tudok és nem is érdekelnek. Nekem Bosnyák Pista a barátom, róla csak a magam véle-ményét fogadom el, senki másét nem. A barátomat önösen szeretem és elfogultan védem. Ennyi hibája lehet az embernek!

Ilia Mihály a méltánytalanságok pergőtüzében foganatosította autonóm cselekvési stratégiáit. Önzetlenül magához emelt, védőszárnyai alatt bárki kivételezettnek érezhette magát. Gyógyírként ható tapintatos célzásai, az alattomoságok ellenmérgeként bevethető fortélyai viharfelhőket oszlattak, életet mentettek. Baráti jobbjának mindenhova elérései, protezsáltjai tábo-rának méretkiterjedései kétségbe ejtették, ezerszámra szállingózó borítékjai és csomagjai örületbe kergették a besúgóit, a személyi követőit, a körötte rajzó spionfiókákat. A leveleit felgőzölőket és silabizálgatókat, az otthonát meg a munkahelyét bepoloskázókat, a magánbeszélgetéseit, a vendégeivel találko-zásait kartotékolókat-dossziézzgatókat palimadarakként túráztatta és túlóráz-tatta. A hálózatának szétcincálására, a forgalomból kivonására és a végleges tönkretételére fenekedéseikért² cserébe a tanulás permanens forradalmából részesítette a III/III-asokat, maratoni korrepetálással jutalmazván őket írásból

² Ismerni olyan rendőri folyamodványt, amely a legkíméletlenebb megtorlást – ez szó szerint értendő – sürgette miatta az elhárítás egyik főparancsnokánál.

és olvasásból. Megfordította az illetékességet, átbillentette a fennhatóságot, a BM botcsinálta hermeneutáit jelölőlánkra verte. „Miniszterek jöttek-mentek, vadászgattak, kitüntettek, míg ő csendben végezte a munkájukat. Nem hatalmat gyakorolt, hanem szolgálatot teljesített” (Ladányi 2007, 90).

Kárpát-medencei mélyfűréseiből kitetszik, az Ilia-ösvények csapásirányain közlekedve megneszelhető vagy feltérképezhető, mennyit hozhat a konyhára az egymásra licitálások, az ellenségképekbe kapaszkodások nyugodtabb mederbe terelése, a traumákkal takaródzások, elégtételekért sóvárgások hol jogos, hol igazságtalan tartalmainak türelmes kezelése. A népnevek mögé bújtatott felsőbbrendűséggel dicsekvések mozgatórugóinak taglalásakor, a nacionalista kirohanások, az etnicista felelősségvárítások és mentségkeresések vetületeinek tisztázásakor milyen mértéktartás kívánatos, mekkora visszafogottság szükségeltetik az önköreinkbe merevedések, az aránytévesztéseinkbe záródások kölcsönös elkerüléséhez.

Irodalom

- Appiah, Kwame Anthony. 2005. Rooted Cosmopolitanism. In *The Ethics of Identity*. 213–272. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Ariosztotelész. 2023. *Nikomakhoszi etika, VIII. könyv*. Ford. Simon Attila. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
- Füzi László. 2014. Sors a sorstalanságban: A nyolcvanéves Ilia Mihály köszöntése. *Tiszatáj* 68 (9): 48–53.
- Jaspers, Karl. 1990. Az egyetem eszméje. Ford. Gáspár Csaba László. In *Ész Élet Egzisztencia I.: Egyetem, nevelés, értelmiségi lét*, szerk. Csejtei Dezső, Dékány András, Simon Ferenc. 177–273. Szeged: Társadalomtudományi Kör.
- Klaić, Dragan. 2007. Cultural realms. In *Mobility of Imagination: A companion guide to international cultural cooperation*. 29–37. Budapest – New York: Center for Arts and Culture, Central European University.
- Ladányi István. 2007. Parnasszus a félhomályban. *Ex Symposion (Ilia Tanár Úr)* 15 (59): 90.
- Lengyel András. 2014. Egy ünneplendő nyolcvanéves: Arcképvázlat Ilia Mihályról. *Forrás* 46 (9): 3–15.
- Losoncz Alpár. 2005. Barátság és testvériség. In *Lábjegyzetek Platónhoz 4.: A barátság*, szerk. Laczkó Sándor, Dékány András. 157–174. Szeged: Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány, Librarius.
- Oakeshott, Michael. 2001. A „politika” egyetemi tanítása. In *Politikai racionalizmus*, szerk. Molnár Attila Károly. Ford. Kállai Tibor, Szentmiklósi Tamás. 261–286. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

- Taylor, Charles. 2001. Identity and the Good. In *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. 1–107. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Taylor, Charles. 2003. The Need for Recognition. In *The Ethics for Authenticity*. 43–53. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.

VALUE ATTRIBUTION AND BEQUEATHING

Mihály Ilia, the most consistent contact-maker of the living Hungarian literature, who nurtured and mentored generations of teachers and scholars, created and continues to create social environments for the cultivation of traditions and the release of the gold reserves of cultural organisation as a patron of a multitude of writers, as a connector of different artistic collectives and national communities, as a promoter of institutional and corporate cooperation. The handwritten and typed traces of his exchanges with István Bosnyák between 1970 and 2006 (121 letters, a dozen postcards and 29 picture postcards) give an insight into this process, which, in the form of intellectual sketches and attention-grabbing miniatures (Oskar Davičo, Todor Manojlović, Ervin Sinkó, György Bretter, Miklós Tamás Gáspár, Domokos Szilágyi, Paszkal Gilevszki, Danilo Kiš, Ágoston Pável, etc.) show the value of openness towards others, and how to turn off the unprofessionalism from the interethnic dialogue.

Keywords: native language culture, identity, university, friendship, Central European context

PRIDAVANJE VREDNOSTI I PRENOS ZAVEŠTANJA

Mihalj Ilija je osoba koja je na najneposredniji način uspostavila veze u savremenoj mađarskoj književnosti i koja je iznedrila generacije nastavnika i naučnika i bio im mentor. Bio je zaštitnik mnogih pisaca, povezivao je umetničke kolektive i nacionalne zajednice, a kao pokretač organizacionih i institucionalnih saradnji stvorio je i još stvara društveno okruženje za negovanje tradicija i oslobađanje zlatnih rezervi na polju kulturnog organizovanja. U ovaj proces pružaju uvid tragovi njegovih prepiski između 1970. i 2006. godine (svojeručni ili beleženi pisačom mašinom) sa Istvanom Bošnjakom (121 pismo, desetak dopisnica i 29 razglednica), iz čijih se intelektualnih slika i minijaturnih analiza (o Oskaru Daviču, Todoru Manojloviću, Ervinu Šinku, Đerđu Breteru, Miklošu Tamašu Gašparu, Domokošu Siladiju, Paskalu Gilevskom, Danilu Kišu, Pavelu Agoštonu itd.) nazire koliki značaj ima otvorenost prema drugima i kako se nestručnost treba isključiti iz interetničkih dijaloga.

Ključne reči: kultura na maternjem jeziku, identitet, univerzitetska povezanost, srednjeevropski kontekst